

## Un critic al ideilor literare



Julian BOLDEA

Culegerile de cronici literare ale lui Ștefan Borbély sunt, deopotrivă, suple ca dicțiune critică, subtile ca demers hermeneutic, explicative și interpretative, ca metodă de lucru. Elanul constructiv, ca și resortul empatic, sunt cele două resurse ale scrisului lui Ștefan Borbély pe care cărțile sale le valorifică. Spirit aplicat și metodic, autorul își trădează, în paginile sale foiletonistice, și erudiția, o erudiție decomplexată, lipsită de ostentație. *Existența diafană* (Editura Ideea europeană, 2011) poate fi privită ca o radiografie a unui întreg deceniu literar (2000-2010), prin comentarea unora dintre cele mai importante apariții editoriale din acest interval. Regăsim aici texte critice consacrate unor nume de referință ale literaturii române contemporane (Marin Sorescu, Mircea Zăciu, Nicolae Breban, Marin Mincu, Livius Ciocârlie, Adrian Marino, Horia-Roman Patapievici, Mircea Cărtărescu, Paul Cornea, Dan C. Mihăilescu), dar și comentarii ale cărților unor autori în curs de afirmare (Adrian Dohotaru, Cătălin și Roxana Ghiță, Adriana Teodorescu, Florina Codreanu, Ioana Macrea-Toma, Constantina Raveca Buleu). Să mai precizăm că autorul are o vizibilă predilecție pentru acele cărți care se înscriu în sfera istoriei și sintaxei mentalităților sau în perimetrul studiilor culturale. Interpretările lui Ștefan Borbély din acest volum sunt caracterizate prin fermitate analitică, prin deschidere conceptuală și precizie a nuanței, calități ce îi permit autorului să circumscrie idei și forme literare, să reveleze structuri artistice sau să fixeze simptomatologii culturale. În preambulul cărții sale, Ștefan Borbély oferă unele precizări lămuritoare cu privire la titlu: „existența diafana reprezintă, deopotrivă, un program personal și o finalitate, ca de altfel și un exorcism: de a ajunge, prin intermediul scrisului foiletonistic, continuu, deasupra mizeriei pe care o trăim, dincolo de prezentul promiscuu pe care trebuie să-l înfrângă majoritatea cărților pe care le citim”. Observator atent al actualității literare, cu

simț estetic sigur, dar și cu un spirit ludic ce transpune dincolo de gravitatea procedurală, Ștefan Borbély înregistrează, în perimetrul editorial românesc, existența a două tendințe: una de ideologizare, explicită sau implicită, și o alta concretizată în existența unui „sentiment al «târziului» existențial, al sfârșitului”.

Cărțile comentate în acest volum (*Originile romantismului românesc*, cartea lui Paul Cornea reeditată în 2008, *Balkanismul literar românesc*, de Mircea Muthu, *Istoria secretă a literaturii române*, de Cornel Ungureanu, *Literatura română în postceașism*, de Dan C. Mihăilescu, *Despre idei & blocaje*, de H.-R. Patapievici, *Iluziile literaturii române*, de Eugen Negrici, *Trădarea criticii*, de Nicolae Breban, *Investigații mateine*, de Ion Vianu) sunt puse în valoare atât prin reliefația articulațiilor lor teoretice, cât și prin extragerea unor semnificații din subteranele textului, sau prin excursul în contextualitatea istorică. La fel de incitante sunt și cronicile cărților unor autori aparținând spațiului cultural clujean, precum Ion Pop, Ion Vartic, Irina Petraș, Aurel Sasu, Mircea Petean, Radu Mareș, Mihai Dragolea, Cornel Robu ș.a. Într-un registru al afinității admirative sunt scrise textele critice consacrate lui Paul Cornea, Marin Mincu, Adrian Marino sau Mircea Horia Simionescu. Trebuie precizat, însă, că e vorba de o admirație din care nu lipsește ținuta exigentă, atenția la detaliu sau la unele fisuri ale frazei sau tonalității textelor analizate. Caracterizat printr-o „libertate critică dezinvoltă, competentă și substanțială”, și printr-un „stil energic, limpede și cursiv, de o eleganță de spadassin experimentat” (Adrian Marino), Ștefan Borbély este, cum constata același hermeneut al ideilor literare, un adept al criticii de idei, modalitate care se regăsește nu doar în studiile sale comparatiste sau în studiile culturale, ci și în cronicile literare, de o distinsă și distinctă ținută conceptuală.

Bandi Katalin vine în februarie cu ale sale

## Brocarturi, catifele și mătăsuri



Provenind dintr-o familie de artiști, Bandi Katalin duce cu succes tradiția mai departe. Și pentru ea, Institutul de Arte Plastice și Decorative „Ion Andreescu” din Cluj-Napoca a fost locul unde și-a completat educația și tehnica artistică în specializarea design vestimentar. Aceasta se întregeste în timp prin propriile căutări și perfecționări. Expozițiile personale și de grup - prezentă distinctă, aproape anuală la Salonul Ariadnae - participările individuale de design vestimentar în țară și în afara ei, demonstrează faptul că artista Bandi Katalin este o personalitate complexă în lumea artelor. Nu trebuie neglijat nici faptul că este unul din diriguitorii UAP Târgu-Mureș, în calitate vicepreședinte. Și pentru un plus de recunoaștere a valorii sale, vreau să menționez recentul premiu, în anul 2011, primit pentru „cel mai frumos magazin din lume dintr-un spațiu comercial”, în cadrul competiției internaționale Design Awards propusă de A.R.E (Association for Retail Environments) din Statele Unite ale Americii. Este vorba de design-ul de ansamblu al unei galerii comerciale aparținând unei foarte cunoscute mărci de bijuterii din Târgu-Mureș, devenită brand. În calitate de colaboratoare a echipei formate din artiști profesioniști: Adrian Bobletec - orfevrar-bijutier, maestru orchestrant al întregului proiect, Gyarmathy Janos-sculptor, cei doi artiști sticlari Nagy Attila și Fodor Sandor la care se adaugă Adrian Cosma - maestru forjor, artista Bandi Katalin a conceput și realizat interiorul și exteriorul nișelor de expunere a prețioaselor obiecte, transformându-le în adevărate tablouri tridimensionale. Modulii inspirați din natură și îmbrăcați în eleganța catifelei dar și în curgerea luminii, poartă cu delicată prețiozitate bijuteriile de artă. (Cora FODOR)

## Aventurile... sufletului

Printre preocupările sale filosofice, iată că Eugeniu Nistor mai publică o carte de poezie, *Golfuri și melancolii* (Editura Ardealul, 2011). Sigur că marca lui Nistor este ușor de recunoscut din chiar titlul cărții, căci golfurile sunt un motiv de care e atras irezistibil de multă vreme. Aș spune că el se particularizează printre colegii săi de generație, mai ales prin tonul grav, prin profundele sale elegii, prin faptul că a încercat tot timpul să se înscrie într-o tradiție ardelenescă a poeziei, dar și prin specificarea până la obsesie a locului său de baștină, un loc sacru căruia poetul îi acordă o importanță aparte. În comun cu unii dintre aceiași colegi, are faptul că încearcă să-și descopere veleități și în versul alb, și în cel clasic, dar și în unele formulări de natură expletivă, în asocieri precum: chemările cârnii, cerneala amărăciunii, securea vremii ș.a.m.d.



Ioan SUCIU MOIȘA  
student361@gmail.com

Dintru început, observăm că Eugeniu Nistor își pune poemele sub generoase mottouri din Platon și Sofocle, semn că preocupările-i filosofice au invadat și zona lirică a creației sale. Cartea este structurată în trei secțiuni: *Golfuri și melancolii*, *O viziune stranie și alte poeme*, și ultima parte, *Anamnesis*; trei secțiuni care nu amintesc decât în secțiunea a treia de preocupările sale pentru pentru identificare, după cum spune Al. Cistelean în „Prefață”: „Reverii de pe țărmurile mediteraneene sunt meditații, reverii de pe coline sunt identificări și reculegeri”. (Continuă în pag. 6)

Rondeluri  
de  
Ion HOREA

Pag. 4

La o  
lansare  
de carte



Pag. 7

## Cornel Ungureanu și geografiile literaturii (II)

de Dumitru-Mircea BUDA

(Continuare din numărul lunii ianuarie)

Între alții, Tudorel Urian sesizează o notă sentimentală care pătrunde, din contemplarea fantasmăi imperiului revolut, în însăși tonalitatea scrisului lui Cornel Ungureanu, al cărui demers conceptual se convertește într-unul autoscopic și autoidentitar: „*Cornel Ungureanu este un critic sentimental și tonul său dobândește adesea accente de melancolie tipice literaturii post-imperiale. Delicatețea cu care descrie erorile politice ale lui Slavici din ultimii ani de viață este pe deplin edificatoare în acest sens*”.

Dar nu doar melancolia e preluată, empatic, în proiectul major de redefinire a istoriilor și identităților culturale al lui Cornel Ungureanu, ci și tentația utopică. Pe care, mefient, la capătul unui conspect minuțios și, fără îndoială, pasionat, al tezilor din *Mitteleuropa periferiilor*, Mircea Iorgulescu o diagnostichează în chiar ipoteza principală a cărții, aceea a Europei Centrale ca spațiu lipsit de periferii.

Poate că nu întâmplător conceptul de geografie literară încorporează alte două concepte ce sunt, de fapt, resemantizate și adaptate demonstrației. Europa Centrală și Mitteleuropa sunt revizuiți, actualizări ingenioase ale unor sintagme originare tot în vremea amurgului Imperiului Habsburgic, pe care Cornel Ungureanu le face operabile la capătul unei complicate pledoarii interdisciplinare (care uzează când de instrumentele filosofiei culturii, când de politică și geopolitică). Inutil de adăugat, ele nici nu vor putea funcționa decât într-un demers ce va păstra aceasta interdisciplinaritate esențială, proprie, finalmente, întregului proiect al geografiei literare.

Care ajunge să fie protagonistul declarat al criticii culturale în care se lansează decisiv Cornel Ungureanu în ultimul deceniu abia o dată cu volumele succesive din 2002 și 2003 – *Geografie literară și Geografia literaturii române, azi. Vol. I. Muntenia*. Dacă reproșurile și detractările din anii 90 proveneau din suspiciunea fibică a segregacionismului oricărei discuții despre provincii culturale integrabile unor spații ce transcend granițele statale, principalele rezerve pe care le-a provocat zece ani mai târziu conceptul de geografie a literaturii au vizat raporturile acestuia cu esteticul și ierarhia culturală. De altfel, Cornel Ungureanu și-a asumat de la bun început o precauție, arătând că geografia literară nu suspendă canonul estetic și nici nu se definește prin conflict cu istoria literară de tip clasic. Neabandonând axiologia literaturii, noul concept ar reprezenta o alternativă a acesteia, dar una complementară, contribuind suplimentar la argumentarea valorii estetice.

Dincolo de precauții însă, geografia literară rămâne o formă de revoltă, pentru că ea propune o spargere a canonului estetic și istoric omogen în cercuri ale specificului, refacerea configurației temporale a acestuia (privilegiind sincronia față de diacronie) și dublarea ei cu una spațială care cuprinde deopotrivă „temele, obsesiile, proiectele”. Noul concept de istorie literară e des-centrat și des-centralizator, abolind fantasma și complexul Mareliu Centru sau al Marilor Centre culturale, a căror invocare a devenit ineficientă pentru înțelegerea literaturii. Marea Narațiune a Istoriei literare centralizate și canonice e fragmentată, postmodern, în micile narațiuni ale micro-istoriilor locale, geografia literară urmând să cartografieze rețelele de puncte creative autonome astfel rezultate.

Două caracteristici majore vor intra în dinamica acestui concept deopotrivă inovativ și controversat: un comparatism funciar al oricărei incluziuni, istoria culturală ca geografie presupunând inserția unui autor împreună cu o întreagă familie spirituală, de naționalități diferite, din care acesta face parte și, totodată, împreună cu un context geopolitic comun și, apoi, recuperarea identității, a specificului regional în replică față de așediul globalizării. Un fel de menire muzeală, de preservare defensivă a specificului culturilor mici, regionale, intră în atribuțiile imediate ale conceptului. Căci, într-adevăr, geografiile literare sunt, pentru Cornel Ungureanu, spațiile revendicate strategic în care scriitorii, proiecte, reviste și cărți minimalizate sau ignorate de-a

binele de istoria literară clasică, au șansa de a fi redescoperite și de a-și aduce contribuția la definierea identității locului. Micile mitologii locale ale culturii (atât de ingenios ilustrate prin figurile inedite de intelectuali bănățeni recuperate cu pietate de Cornel Ungureanu însuși) intră, astfel, în parteneriat cu mitologiile consacrate, pentru că viața culturală a urbei provinciale e la fel de relevantă pentru identitatea geografică regională pe cât este de relevantă aceea a marilor capitale culturale pentru identitatea națională. Rezultă serii abil desenate de „cercuri” ale specificului, în care criticul plasează tipologii de autori ordonate de coincidențele de imaginar, dar și de detalii biografice, opțiuni existențiale, ideologii (inclusiv literare). Mai rezultă și serii oculte, grupuri parțial sau total ținute în *underground-ul* culturii oficiale, din a căror revelare Cornel Ungureanu realizează o adevărată poetică a deconspirării enigmelor istoriei culturale. Paradoxal, demersul salvator al micilor tradiții regionale ar putea să devină, el însuși, salvatorul pe termen lung al tradiției majore pe care aceeași globalizare o amenință. Dar cea mai importantă proprietate a nucleelor culturale provinciale pe care proiectul geografiei literare le relevă e aceea de relee de legătură între culturi, deschiderea de perspectivă astfel obținută fiind evidentă.

Pe o asemenea poetică a misterelor și a codurilor culturale secrete, capabile să deschidă portaluri de acces spre zone neexplorate ale istoriei culturale, e construită una din ultimele cărți- experiment ale proiectului geografiei literare. *Istoria secretă a literaturii române* e o aplicație directă, o punere în practică a conceptului-matrice al criticii lui Cornel Ungureanu, rămânând, totodată, fidelă logicii revizuirii, a actualizării unor ipoteze, metode și rezultate anterioare. Actualizare care funcționează fie autoreferențial – cartea devenind, pe largi spații, un hipertext al unor texte anterioare, la care demonstrația face trimiteri explicite sau strict aluzive, fie prin autocitare, fiind pur și simplu integrate pasaje sau chiar capitole scrise anterior, cu minime adaptări. Acest tip de recontextualizare are implicații semnificative atât asupra textelor reactivate în *Istoria secretă...* cât și asupra cărții propriu-zise, care devine ea însăși, așa cum observam anterior că se petrece în întreaga succesiune a opere lui Cornel Ungureanu, ultima versiune actualizată a conceptului director. De altfel, analogarea geografiei literaturii cu o istorie secretă, alternativă, era prevăzută cu cinci ani mai devreme, în primul volum al *Geografiilor literare*.

Într-un articol ce lansează câteva sugestii incitante de lectură a opere lui Cornel Ungureanu, Bianca Burța-Cernat constată, de altfel, cum „*Istoria secretă a literaturii române* funcționează ca „preață”, ca „propedeutică” pentru un proiect de mare anvergură al autorului, ilustrat de *Geografia literară a României și de Mitteleuropa periferiilor*. E interesant cum, deși e vorba de ultima din serie, în momentul scrierii articolului (martie 2008), *Istoria secretă...* e percepută ca... introducere. Și, mai mult, propedeutică a unor cărți, în fond, anterioare, ale căror metode și concluzii, în mare parte, le reactualizează. Confuzia rezultă, probabil, tocmai din proprietatea fiecărei reluări în volum a conceptului-matrice al geografiei literare de a sugera o succesiune inevitabilă, o reformulare proximă, iminentă. E chiar mecanismul evolutiv al conceptului de critică literară al lui Cornel Ungureanu, care presupune o largire continuă a unei perspective interpretative al cărui cadru fundamental, arhetipal, e reluat, actualizat și perfecționat, prin reformulări și acumulări succesive.

Dincolo de „dezvăluirile” pe care le propune – majoritatea incitante (cum e ipoteza unei „arte a paricidului la români”, exploatată psihocritic în cazul unor relații tensionate și celebre între fii-scriitorii și tați, aceea a literaturii cu substrat religios post-voiculesc sau inedita comparație dintre geografiile spirituale ale lui Eminescu și Slavici), *Istoria secretă...* reușește să aducă în poziție centrală, de protagoniști, scriitorii marginali sau ale căror opere au fost incomplet înregistrate oficial (ca avangardistul Ionathan X. Uranus, Vasile Lovi-

nescu sau Mircea Streinu). Ei sunt beneficiarii direcți ai unui quest identitar, care încearcă să țeasă o versiune plauzibilă și coerentă de istorie literară plecând de la o recuperare a contextelor originare ale operelor. Recuperare ce devine, cu fiecare nouă carte a lui Cornel Ungureanu, un demers tot mai eclatant prin parada de metode aproape didactic performate (de la noul biografism la sociologia criticii sau psihocritică) ca și prin manipularea unei cantități copioasă de date culturale, de informații și materiale istorico-literare detaliate cu vervă și erudiție deopotrivă.

Meritul major al Istoriei secrete... e acela de a verifica un nou mod de a concepe istoria literaturii, apt să răspundă provocărilor postmodernității. Aceeași Bianca-Burța Cernat e cât se poate de tranșantă, declarând sfârșitul unui concept de istorie literară o dată cu Istoria nouă, care se va dovedi unicul funcțional de acum înainte, prin istoria „geografică” a literaturii propusă de Cornel Ungureanu. În mare parte, schimbarea de concept pe care o descrie autoarea e reală: unei istorii construite pe o modernitate canonică, a judecăților de valoare imuabile, cu verdicte oficiale de un Critic cu majusculă, a cărui popularitate și charismă au produs ele însele o dependență (vizibilă în efectul de sevraj al literaturii române după retragerea lui din postura de cronicar literar), Cornel Ungureanu îi propune drept alternativă, dacă nu cumva îi opune de-a dreptul, o istorie a decupajelor revelatoare, operate la niveluri diferite ale literaturii, o abordare subiectivă și asumat relativizantă, cooperantă și concordantă deopotrivă. Închiderii protectoare și izolante a canonului estetic i se opune deschiderea absolută, postmodernă, către alternativă și pluralitate, a geografiei literare, concept-cheie al noii istorii culturale.

Iar miza proiectului deschis al lui Cornel Ungureanu se poate urmări până și în structura propriilor volume, ce ilustrează etapele de edificare succesivă și ramificațiile multiple ale unui concept dominant. Cărțile reproduc, nu doar simbolic, ci și operativ, geografiile excentrice pe care autorul lor le teoretizează și explorează cu minuțiozitate de mai bine de două decenii. Demonstrațiile parcurs lungi trasee circulare, desenează orbite în jurul unor ipoteze fecunde sau refac, beneficiind de fluxul anamnetic al confesiunii sau de pasiunea documentară, contexte și lumi, reactualizează, în mediile lor originare, ideologii; în fine, există un centru conceptual iradiant al întregii opere a scriitorului, un set de teze dominante privind o filozofie a culturii și identității înțeleasă ca rețea de influențe reciproce ale multiplelor identități provinciale, iar cărțile refac neîntrepruț acest centru, ca într-o transă nostalgică, inițiativă, reincarnând ideile originare într-o căutare utopică a versiunilor celor mai elocvente. Rezultă, desigur, o serie interminabilă de explorări deschise simultan pe un șantier care privity în ansamblu alcătuiește o matrice asimilabilă unui imens hipertext. ....

### Referințe bibliografice:

Cornel Ungureanu: *La umbra cărților în floare*, Editura Facla, Timișoara, 1975; *Proză și reflexivitate*, Editura Eminescu, București, 1977; *Contextul operei*, Editura Cartea Românească, București, 1979; *Imediata noastră apropiere*. Vol. I, Ed. Facla 1980; Vol. II, Editura de Vest, 1990; *Mitteleuropa periferiilor*, Editura Polirom, București, 2002; *Geografia literaturii române, azi. Vol. I Muntenia*, Editura Paralela 45, 2003; *Europa Centrală. Geografia unei iluzii*, Editura Curtea Veche, 2004; *Geografia literaturii române, azi*. Vol. IV. Banatul, Editura Paralela 45, 2005; *Istoria secretă a literaturii române*, Editura Aula, Brașov, 2007

Bianca Burța-Cernat, *Secretul istoriei literare în era internetului în Observator cultural*, Nr. 154 / 28 februarie - 5 martie 2008

Paul Cernat, *Cornel Ungureanu, Eliade și oceanografia interbelicului*, în *Observator cultural*, Nr. 526 / 2010

Gabriel Dimisianu, *Are istoria literaturii secrete? în România literară*, Nr. 44 / 2008

Mircea Iorgulescu, *Utopia bănățeană*, în 22, Nr. 30 / 2002  
Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*. Vol 3 Critica, Teatrul, Brașov, Editura Aula, 2002

Cornel Moraru, *Cornel Ungureanu în Dicționarul Esențial al Scriitorilor Români*, Ed. Albatros, 2000  
Tudorel Urian, *Europa iluziilor pierdute, în România literară*, Nr. 33 / 2002

Daniel Vighi, *Tata Oancea și Josef Roth în Suplimentul de marți*, nr.18/1995

## Slalom printre reviste de cultură

Revista târgumureșeană VATRA (redactor șef: Virgil Podoabă, redactor șef adj. Kocsis Francisko) a ieșit de sub tipar cu numărul 1 / 2012, în coordonarea criticului și istoricului literar Gh. Perian. Este un număr tematic, axat pe interesul stârnit de operele scriitorilor germani din România, pe influențele lor asupra literaturii noastre, texte interesante semnând: Reka Santa Jakabhazi („Cenzura literară și consecințele ei pentru lirica lui Franz Hodjak”, poetul german fiind prezent și cu câteva poeme traduse în românește), Bianca Bogdan („O controversă nu doar literară...”), Graziella Predoiu („Dictatura și experiența totalitarismului în textele Hertei Müller”), Mihaela Bereschi („Sub ochiul broaștei germane prin Niederungen ale Hertei Müller”), Tanja Becker (*Vânt potrivit până la tare* – influența literară a „Grupului de Acțiune Banat”...), Iulia Dondorici („Imaginea Berlinului în oglindă – Nora Iuga, Carmen Francesca Banciu și Richard Wagner”). Revista este generoasă și cu spațiul acordat poezilor germani, fiind publicați cu poeme în traducere: Joachim Wittstock, Bernd Kolf, Rolf Bossert, Richard Wagner, Werner Söllner, Anemone Latzina, Klaus Hensel și William Totok. În același număr publică poeme Andrei Zanca și Constantin Abăluță; la rubrica „Lecturi”, Iulian Boldea se referă la lirica esențelor a lui Cezar Baltag, la cea de „Eseu”, Eugeniu Nistor reflectând asupra preocupărilor filosofice ale lui Eminescu. Criticul Al. Cistelean can își inaugurează o rubrică despre care credem, încă de pe acum, că va fi foarte citită: „Dicționarul poezilor mureșeni”. Nu lipsește „Talmes-balmes” – un adevărat tãvălug de informații culturale!

Longeviva revistă ieșeană CRONICA (redactor șef: Valeriu Stancu), în nr. 10 / octombrie 2011, se deschide către cititori cu poemul *Eu cred că norii...*, de Ana Blandiana și cu însemnările în serial ale lui Valeriu Stancu („Doamne, ocrotește-i pe români” – III), pentru a puncta apoi, în paginile următoare prin jurnalele cu scriitori din urbea Ieșilor (Mariana Codruț, „văzută” și jurnalizată de Emanuela Ilie, N. Busuic interpretat de George Bădărău și Ștefan Hănescu - cu unele caligrafieri la zi). În acest număr semnează pagini de poezie Daniel Corbu și Simion Bogdănescu; alte rubrici interesante fiind: „Privitor ca la teatru”, „Fondul principal al culturii române”, „Născocitorul de gânduri”, „La vreme și la nevreme”, „Restituirii”, „Arheologia spiritului”, „Cultură. Religie. Filosofie”, „Literaturile imaginarului”, „Degustări cultural-literare” (o retrospectivă a recetelor apariții ale principalelor reviste contemporane de cultură) „Breviar filosofic francez”, „Gândul și lumea” ș.a. Într-o propoziție simplă: un număr dens și divers!

Numărul din noiembrie (2011) al revistei băcăuane PLUMB (președinte: Calistrat Costin, redactor șef: Petru Scutelnicu) se impune, mai degrabă, printr-o oarecare diversitate culturală decât prin „atitudine”, cuprinzând de la cronicile literare și medalioane critice (Grigore Codrescu despre Eugen Simion, Mioara Bahna despre Emilian Marcu, Constantin Blănușu despre Carmen Voisei ș. a.), până la cicluri de versuri (Maria Pilchin, Grigore Gherman și Maria Tislari), pagini de proză, însemnări (Ovidiu Bufniță, Eugen Verman), glorioase aniversări literare (Veronica Petrovici scrie despre cei „70 de ani de la apariția revistei „Bucovina literară”) și premii pentru scriitori (gala premiilor revistei „Plumb” și premiile revistei „Ateneu”).

# „Am hălăduit prin străinătăți”

- interviu realizat de Mihai SUCIU cu prof. univ. dr. Vasile Iliescu -

**Născut la 16 iunie 1925, în comuna Jegălia, Ialomița. Tatăl – preot. Liceul „Mihai Viteazul” din București. Medicina – tot în capitală. Medic în Miercurea-Ciuc, Brașov, Ploiești, București. Din 1974, stabilit în Germania, la Munchen. 40 de studii de medicină, eseu, roman. Trilogia *Statul, utopie și realitate* rămâne opera de căpătâi, abordând exhaustiv conceptul de *stat*. Din 1997, este membru al Uniunii Scriitorilor din România. A prezidat cunoscutul cenaclu munchenez APOZIȚIA. Printre pacienții săi s-au numărat și confrăți dedicați condeiului: Pamfil Șeicaru, Gelu Ionescu, Radu Bărbulescu.**

**Pe medicul-scriitor Vasile Iliescu l-am cunoscut la Universitatea „Nevada” din Reno, la Congresul ARA, 1995. În vreme ce trebuia să amenajăm la expoziția de carte din „producția” Editurii „Brăduț”, s-a apropiat de mine un om elegant, sobru, mai mult introvertit decât comunicativ. „Văd că ați început să vă mișcați bine – m-a învrednicit, totuși, după ce a îmbrățișat cu privirea standuri și panouri cu carte editată în țară - . Am fi interesați și noi, cei din afară, să colaborăm. Noi scriem, mai punem și un ban, dumneavoastră să publicați”. I-am explicat, cu amabilitate, că și la noi acasă se scrie, dar că nodul gordian în prestația editorială rămâne banul. Mai departe, am inversat rolurile, fiind rândul gazetarului să întrebe. Firesc, prima curiozitate trimisă spre „fenomenul” Pamfil Șeicaru.**

**„Nu vreau să calc în galoșii lui Pamfil Șeicaru...” se delimita, în definiția gestului propriu, medicul-scriitor Vasile Iliescu, personalitate complexă la rândul său, care a avut șansa să-i stea alături, pe ultima sută de metri a cursei vieții, marelui gazetar care a fost Pamfil Șeicaru. Stabilit la Munchen, V.I. și-a depășit cu mult, în perioada 19 februarie 1979 – 21 Octombrie 1980 (data morții lui Pamfil Șeicaru), atribuțiile de medic curant al marelui gazetar. „18 luni în preajma lui – rememorează medicul -, îl vedeam la două-trei zile. Vital, vioi la 84 de ani. Dar, cu cât e omul mai vital la o vârstă avansată, cu atât mai bruscă prăbușirea. Noi l-am îngropat, cu banii noștri...”**

**Mai mult, doctorul „ciolănar”, cum își definea, cu autoironie, specializarea medicală, s-a înhamat și la „crucea” posterității „pacientului” a marelui spirit, căruia i-a vegheat clipa trecerii în... nemurire.**

**Mihai Suci:** Nu vreți să călcați în galoșii lui Pamfil Șeicaru, dar în viața lui ați intrat adânc, domnule Vasile Iliescu!

**Vasile Iliescu:** Pe Pamfil Șeicaru îl cunosc din copilărie. De îndată ce am învățat să citesc, de-a bușilea, în casa părinților, citeam „Curentul” și de-atunci l-am citit mereu, cât a existat. Acest „Curentul” avea ceva fascinant; dacă veți lua colecția, o să-mi dați dreptate. Am avut curiozitatea să consult colecția integrală la Biblioteca Universitară din Cluj. O mare satisfacție: au colecția integrală, număr de număr, din 1928, 1 ianuarie, când apare „Curentul”, până în august, 10-15, când Pamfil Șeicaru a plecat din ordinul Mareșalului Antonescu. A părăsit țara la ordinul lui expres. Am să vă spun și de ce, pentru că mi-a spus-o și pe asta. Ei bine, ne vedem, mă prezint și din momentul acela a făcut ca la televizor – clic! -, ne-am apreciat. Și, mai mult decât atât, l-am iubit pe acest condamnat la moarte. Am fost în anturajul lui, i-am vegheat zilele și am făcut tot ce se poate ca să fie și să rămână în bună sănătate cât mai mult, pentru că mi-am dat seama că avea foarte multe lucruri de spus. Aveam în față mea un monument al naturii, un monument al naturii care, la 84 de ani, vorbea foarte cursiv, avea o memorie extraordinară. Era un om care cunoștea perfect toată clasa politică românească, om care, după ce Nae Ionescu a căzut în dizgrația regelui, a stat cu Vodă la masă în mod indefinit, dar o dată pe săptămână era acolo Pamfil Șeicaru, înafara faptului că a fost descris drept pamfletar intratabil, în oarecare măsură vulgar etc. etc. I-am spus: „De ce dădeați cu parul în adversar până la nimicirea lui?” „Dragul meu, ce să fac? Aveam atâția adversari, încât, dacă nu lichidam câte unul pe rând, mă lichidau ei pe mine. E o logică; o logică a fiarelor, dar o logică!” Însă, între ceea ce s-a întâmplat între mine și el, relația fiind de o natură oarecum filială, el era surprins că puteam să-i pun asemenea întrebări: „Domnule Pamfil Șeicaru, ați apărat și ați luptat pentru unitatea acestei țări, întregirea neamului etc. etc. în șanțurile de la Cireșoia, în tranșee...”

**M.S.:** Domnule profesor, vă numărați printre cei care au hălăduit prin lume, după cum mărturizați. Ce semantică dați acestei expresii, pozitivă?

**V.I.:** Aș spune că pozitivă. Pentru că posibilitatea de a lua contact liber și nesilit cu oricine, cu cine-ți place, la orice oră din zi și din noapte, să pătrunzi fără să te temi în orice instituție de cultură, universitate etc. reprezintă o uriașă potențare. Nu mai ai acel semn de întrebare și cea tresărire de spaimă: „Oare, să nu se știe? Ce va zice X? Ce va zice Y?”. Probabil, acesta este cel mai mare capital acumulat de cei care ne-am expatriat: n-a mai trebuit să suferim o serie întreagă de condiționări, care, probabil, ar fi falsificat, pe undeva, destinul, comportamentul unora dintre noi.

**M.S.:** De altfel, „POVESTIRILE UNUI EXILAT LA MUNCHEN”, ca să apelăm la una dintre cărțile Domniei Voastre, surprind tușe ale condiției românului exilat, pribeag prin lumea mare. Care ar fi lecția răzbirii în exil, a expatriatului, cum vă definiți? Părintele Cezar Vasiliu din Montreal recunoaște franc faptul că nimeni nu-ți întinde covoare roșii la scara avionului și nici nu aruncă cu cecuri, odată aterizat Dincolo, într-o lume străină și, pe alocuri, ostilă străinului. Nu toți răzbec dintre cei mulți care încearcă marea cu degetul.

**V.I.:** Aș spune că prima calitate este tenacitatea. Te dă afară pe ușă, intri pe geam. Încerci și de 40 de ori; a 41-a

oară, reușești. N-ai voie să renunți niciodată. Asta-i una. Al doilea: trebuie să ai încredere în forțele tale, pe care și le-ai verificat în diverse competiții. Or, eu fac parte din generația care a avut parte de foarte multe concursuri și competiții. Asta te călește. Ți călește nervii. În Germania, în momentul în care mi-am luat și titlul de reumatolog, în competiție cu o serie de confrăți germani, m-am uitat la ei: era primul concurs pentru acea generație. Eu mi-am tăbăcit prin țară mintea; treceam, așa, fumând. Un fel de fită, „Cine știe câștigă”. Nemții s-au ridicat în două picioare, mi-au strâns mâna și mi-au spus: „Gata, e-n regulă, nu mai e nici un fel de poveste!”. Dar pentru asta, ca la un moment dat să meargă foarte simplu, trebuie să te fi chinuit. Și eu m-am chinuit în tinerețea mea și am intrat călit în luptă.

**M.S.:** Lecția tenacității ați deprins-o aici, acasă; înseamnă că trebuie să fiți recunoscător regimului de opresiune din România pentru asta!

**V.I.:** Dacă vreți, am luat atâtea șuturi în toate părțile. Nu și bătut de vânturi.

**M.S.:** „Fiecare picior în fund, un pas înainte”...

**V.I.:** M-au mai dat jos, m-am mai ridicat. Dar m-am călit. Cum a zis Sfântia Sa, nu te-asteaptă nimeni. Poate un prieten – și asta-i foarte mult! - sau un om care să-ți vrea binele și care te sfătuiește: „Mă, nu pe-acolo! Pe partea ailaltă! Ia-l pe-aici!”. Și-ți scutește pierderea de timp. Și, de ce să nu spun, și pierderea de bani. Dacă nu-i ai pe ăștia și tenacitatea, ajungi un marginal și nu faci nicio treabă. Pentru mine, acesta-i un titlu de glorie că am reușit să mă inserez tot cam pe-acolo pe unde-am fost în țară.

**M.S.:** Oricum, altruismul nu prea funcționează nici pe-acolo! „Capra vecinului” își află peste tot pășuni mănoase, pe care paște în voie.

**V.I.:** La una din prezentările mele pentru un loc acolo, candidam, la un moment dat, să fiu un prăpădit de asistent medical. Șeful clinicii îmi spune: „Ce vrei, dom’le Iliescu? Ai atâtea titluri de glorie în palmaresul dumitale – astea erau examenele din țară și concursurile -, încât, ce vrei, să mă ridic eu de pe scaun și să iei dumneata locul?”. Am spus: „N-am nevoie să vă ridicăți, dar să-mi faceți un locșor mic acolo undeva, în clinică, și după aia știu eu ce am de făcut!”. Lucru pe care l-a acceptat. Nemții mai curând acceptă un limbaj franc, chiar dacă nu le convine sută la sută, te apreciază. După aceea însă, după ce te-au probat, te-au zăpăcit în tot felul de încercări, ești omul lor.

**M.S.:** Și chiar dacă, bănuiesc, aceste lecții de pragmatism nu figurau – sau nu în adevăratele dimensiuni – în bagajul informațional de-acasă, la momentul de preaplin al răbdării, ați optat pentru exil. Verbalizând substantivul, la ce diateză îl conjugați, activă sau pasivă? Obligat de cineva, sau autoexilat?

**V.I.:** M-am autoexilat.

**M.S.:** Există nuanțe...

**V.I.:** Nu, m-am autoexilat. Exilul meu a început, practic, în 1971, când am auzit de celebrele teze...

**M.S.:** „Tezele din aprilie”!

**V.I.:** „Tezele din aprilie”, cu care Ceaușescu a venit din China. Și-atunci, am spus nevastei mele: „Boreasă, pe cai și la gară! Nu ne mai ține nici dracu’ pentru că acum vine pericolul mare!”. N-am putut imediat, dar, până la urmă,

am găsit o conjunctură în care ne-am inserat și am reușit să părăsim țara.

**M.S.:** Ar putea fi socotit și gest de trădare a țării lăsate în urmă?

**V.I.:** Nu ne-am considerat vreodată trădători ăștia care am plecat. Ne-au considerat alții! Eu nu puteam să-i împiedic. Asta-i una. Al doilea: ești și rămâi, oricât de bine ai vorbi nemțește – și eu îndrăznesc să spun că, după 24 de ani, vorbesc foarte bine nemțește, pot să traduc orice text și susțin prelegeri -, ești și rămâi un auslander. Un străin. Acum, una este un auslander care pavează, desfundă closete, cum fac marea majoritate a turcilor, și alta când dovedești că ești ceva și că pot să tragă un ce profit – vorba lui nenea lăncu – de pe urma ta. În acest Munchen, de care mă leagă frumoase amintiri, am fost un medic respectat, onorat, indiferent că am avut unele clenciuri cu centrala noastră, KEF – Kassen Ertze Fereehen, care nu onora tot ce-i trebuia, dar asta au avut-o și nemții get-beget. Pe undeva, de la un moment dat, am fost acceptat și considerat cetățean cu drepturi depline, indiferent ce gândește zăpăcitul acela de pe stradă cu creastă Sioux și cu care n-ai ce contacte să ai, pentru că n-are minte în tigva lui. Este un gregar, un periferic al societății, dar implantat în peisajul germanic. Dar, constat cu satisfacție, și confrății români de aceeași generație, sau mai tineri, chiar studenții cărora le predau un curs de antropologie germană au un deosebit interes față de cele pe care le spun. Angajamentul meu este și geopolitic. Văd aici că ne gargarisim mereu cu sora mai mare, cu Franța, cu nu știu ce. Pot să vă spun așa că Franța, când i-am cerut ajutorul, nici nu s-a uitat la mine.

**M.S.:** N-a înțeles întrebarea!

**V.I.:** Ba, dimpotrivă; am dat un examen, am fost felicitat de șeful comosiei. Am vrut să lucrez în Franța. În limba mea number twoo, franceza, învățată din copilărie, mă joc, scriu. În germană, scriu literatură, dar mă chinui. Ei bine, după ce mi s-a comunicat rezultatul examenului – reușit -, Ministerul Sănătății francez m-a lămurit că, pe moment, nu îmi puteam practica meseria la ei.

**M.S.:** „Bon pur l’Orient”? Pe românește, reușit fără loc.

**V.I.:** Cam așa. Bun să mă duc prin Maroc, sau să mă mănânce ăia din Algeria, ceea ce nu prea mă interesa.

**M.S.:** Domnule profesor, revenind acasă, nu o dată, cei plecați îi acuză pe cei rămași de lășitate, complăcuți în postura de supuși ai unui tiran, chiar dacă greul – ideologic și material – l-au dus cei rămași acasă.

**V.I.:** Nu-i adevărat! Asta-i o bazaconie! Așa, să vrei să arunci pisica moartă în ograda vecinului. Există soartă și soartă. Nu poți să-l apreciezi pe unul opunându-i ce a făcut altul sau percepțiile și deciziile altuia. Nu, dom’le! Suntem așa cum suntem. Fiecare om e un caz individual, fiecare trebuie judecat ca atare – între ghillimele „judecat”. Și să mai lăsăm dracului judecățile astea! Să ne vedem de treburi, să punem umărul, să fim ceva mai serioși, mai puțin labili; când ne-apucăm de-un lucru, să-l ducem la bun sfârșit. Nu cu marile lozinci o să scoatem căruța din nămol. Fapte mici, pragmatici. Hai să-nvățăm puțin de la anglo-saxoni. Ei, în momentul în care nu pot răsturna pământul și știu că nu pot să-l răstoarne, adopt politica pașilor mici. Să încurajăm fiecare departament, să-l încadrăm cu oameni de meserie, cei mai buni!



**Demoscopia**



www.reea.net



www.cnslrfratia-ms.ro



# ION HOREA

## Rondeluri

### O rugăciune-i lucrul meu

O rugăciune-i lucrul meu,  
Nimic mai mult, o rugăciune,  
În care-aștept pe Dumnezeu  
Să mai ivească o minune.

Arzând în lumânări de seu  
Ori fumegând ca un tăciune,  
O rugăciune-i lucrul meu,  
Nimic mai mult, o rugăciune.

Nici nu mă tângui, nici nu vreau  
Mai mult să fac și să pot spune.  
Pân-o veni și ceasul meu  
În veșnicii să mă răzbune,

O rugăciune-i lucrul meu.

### Ca din senin răsare-un gând

Ca din senin răsare-un gând,  
Și altul vine de departe,  
Și altele s-așază-n rând  
După-nțeleșul mării arte.

Așa îi spune, vrând, nevrând,  
Acestei plăsmuirii deșarte.  
Ca din senin răsare-un gând,  
Și altul vine de departe.

Ce flăcări or mai fi curgând  
Prin rândurile puse-n carte,  
Vei ști, pândește numai când  
În depărtări de neguri sparte

Ca din senin răsare-un gând.

### Rareori, câte-o nălucă...

Rareori, câte-o nălucă  
Dintr-un timp ce-l petrecum  
Mai aduce dor de ducă  
Printr-o zariște de fum.

Nici ne lasă, nici ne-apucă,  
Dar ne chinuie, oricum,  
Rareori, câte-o nălucă  
Dintr-un timp ce-l petrecum.

Și mai cade câte-o nucă,  
Se mai pierde câte-un drum,  
Și din tot ce se usucă  
Tot mai vine, cum-necum,

Rareori, câte-o nălucă.

### Noi suntem acei din urmă...

Noi suntem acei din urmă  
Dați păcatului dintâi.  
Timpul, cu săgeți în turmă,  
Ne pândește la călcâi.

Vârful lui de aur scurmă,  
Lemnul lui ni-i căpătâi,  
Noi suntem acei din urmă  
Dați păcatului dintâi.

Când în țara de azur mă  
Căutai, printre lămâi,  
Eu credeam că las o urmă,  
Tu ziceai că mai rămâi...

Noi suntem acei din urmă.

### Ca un vitraliu, sufletul...

Ca un vitraliu, sufletul  
Culori aprinde-n catedrală,  
Dar nu-i destul, nu-i destul,  
Vreau alte flăcări, mai cu fală.

Cum să-i împiedic urletul  
Când flăcări din Infern înșală?  
Ca un vitraliu, sufletul  
Culori aprinde-n catedrală.

O, Doamne, să mai sufle, Tu-l  
Încerci și-l pui la îndoială  
Între pereți de fum și nu-l  
Deosebești dintr-o spoială,

Ca un vitraliu, sufletul.

### Ajunge-voi oare

Ajunge-voi oare,  
Vede-le-voi oare,  
Pleiade-mioare  
Pe munți să coboare

Pe văi în răcoare,  
În limpezi izvoare,  
Ajunge-voi oare,  
Vede-le-voi oare?

În umbra ce moare  
Lumina mă doare  
Și sui după soare  
Și strig în dogoare

Ajunge-voi oare?

### Ca-n alte dăți aș vrea să fiu...

Ca-n alte dăți aș vrea să fiu,  
Neliniște, singurătate...  
Peste oraș, la ceas târziu,  
Răsare luna jumătate.

Încălecând un bidiviu  
Să ies pe câmpuri cu bucate,  
Ca-n alte dăți aș vrea să fiu,  
Neliniște, singurătate...

Tu să m-aștepți și eu să viu,  
Să nu ne temem de păcate,  
Romantic, până nu mai știu  
Pe câte drumuri neumbrate...

Ca-n alte dăți aș vrea să fiu!

### Te bucuri, totuși, orice-ai spune

Te bucuri, totuși, orice-ai spune,  
De tot ce viața-ți dă și ție,  
Chiar dacă-n toate, rele, bune,  
Nu-i nu știu câtă avuție.

Aștepți, când soarele apune,  
Să intri-n altă-mpărăție.  
Te bucuri, totuși, orice-ai spune,  
De tot ce viața-ți dă și ție.

Orice sfârșit ai presupune,  
Doar lumea veșnic n-o să ție,  
Cât noaptea stă să te adune  
Într-un hotar ce nu se știe,

Te bucuri, totuși, orice-ai spune.

### Când ai ajuns în Babilon

Când ai ajuns în Babilon,  
Sub ziduri mari, sub stele rare,  
Cădea pe lume un oblon  
De teamă și înfiorare.

Să te ascunzi într-un cotlon  
Nici n-ar fi fost prea de mirare  
Când ai ajuns în Babilon,  
Sub ziduri mari, sub stele rare.

Păreai un rob ori un colon  
Adus în silă și-ndurare, –  
În Orion vedeai un tron  
Și-n Rariți profeții amare

Când ai ajuns în Babilon.

### Mă joc în infinitul mare

Mă joc în infinitul mare,  
Mă rog în infinitul mic,  
Copil de clasele primare  
Ce nu-nțelege mai nimic.

Cătând la toate o urmare  
Prin universul inamic,  
Mă joc în infinitul mare,  
Mă rog în infinitul mic.

Aceasta-i unica chemare  
Din tot ce pot și eu să zic  
Și-n încercările amare  
De la pământ să mă ridic,

Mă joc în infinitul mare!

### Un pumn de țărână

Un pumn de țărână,  
Aduni, născocеști,  
Dar lasă, amână!  
Sunt numai povești.

Să cazi într-o rână  
Nici nu te gândești.  
Un pumn de țărână,  
Aduni, născocеști.

De-o mască bătrână  
Cu greu te ferești  
Când stă și te-ngână  
Și-ți spune ce ești:

Un pumn de țărână.

### Rareori, fulguri

Rareori, fulguri  
Plopii goi îi înclină.  
Dacă vezi și te miri  
Tu nu ești de vină.

Zarea firavei firi  
De promoroacă e plină.  
Rareori, fulguri  
Plopii goi îi înclină.

Printre crenguri subțiri  
Se strecoară lumină, –  
Amintiri, amintiri  
Din înalturi anină

Rareori, fulguri.

## Cornelia TOȘA

### MI SE PARE

Mi se pare  
sau chiar am renunțat  
la toate elementele  
din recuzita romantică.  
lună...atingeri...fiori...

„Marginea mării”,  
având codrul pe-aproape,  
zgomotoasă întâlnire  
de trupuri e.

Sufletele,  
sentimentale relicve,  
retrase în cochilie,  
păstrează nuanțe infime,  
de dor și iubire.

### NU ȘTIM

Nu știm  
cum trece timpul  
pe lângă noi.

Zile faste,  
Zile nefaste;

Întâlniri neprevăzute,  
despărțiri fulminante,

strop de speranță,  
văl de amăgiri,

existență terestră,  
așteptând  
viața celestă.

Nu știm  
cum trece timpul  
pe lângă noi.

### FEȚELE TIMPULUI

Ești când izvor,  
ești iar cascadă;  
te caut în munte  
te caut în șes  
pierzându-te mereu,  
printre lianele  
gândului meu.

Ești acum calm,  
limpede și domol  
în frunze.  
Devii vijelios în nămeți.  
Aștept liniștea  
de după furtună.

### BALUL URMĂTOR

Spre seară s-au desprins  
delicat din rame.  
Domni și doamne  
cu frac și mănuși albe,  
valsează cu grație,  
ca într-un trecut  
de senzație.

Spre ziuă, obosiți  
S-au retras în rame.  
Domni și doamne,  
zâmbindu-și printre ovații,  
vor aștepta cu emoții,  
un alt vals amețitor,  
Spre seară, la balul următor.

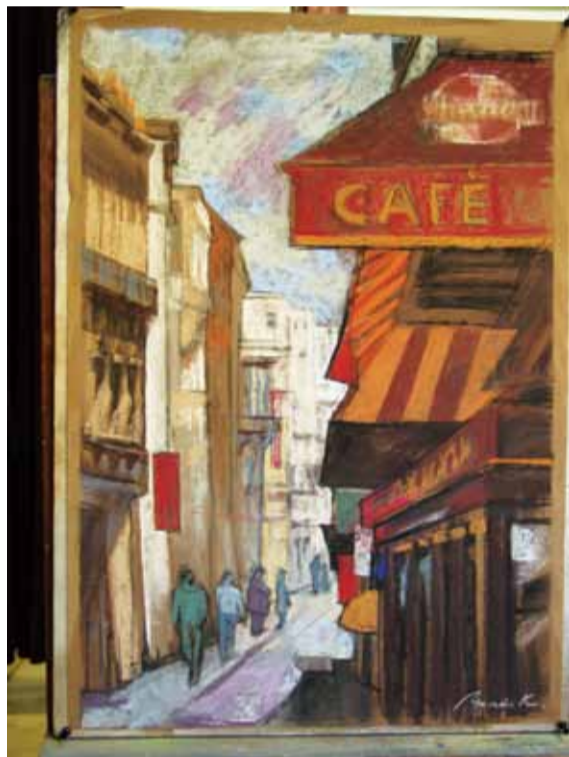
(Din volumul "Fețe ale timpului"  
aflat sub tipar)

# Brocarturi, catifele și mătăsuri

de CORA FODOR

Se spune că nu haina face pe om, dar artista Bandi Katalin se încapățânează în fiecare zi să demonstreze contrariul. O face cu multă eleganță și subtilă intuiție. Și nu dintr-o ambiție vanitoasă ci din dorința de a impune bunul-gust și a oferi repere ale vestimentației cu ștaif. Fără brutalitate, cu abilitate înăscută, exclude concesiile unor posibile insistențe ale clienței și asta tot în favoarea cizelării simțului estetic. Compromisurile sunt greu de obținut din partea ei.

Chiar dacă domeniul designului vestimentar ar părea la îndemâna și buna cunoaștere a fiecăruia dintre noi, este o zonă foarte vastă și există multiple fire văzute și nevăzute care asigură unitatea între creația umană și cea vestimentară. Priperea constă tocmai în mânărea măiestrită a acestor fire, iscusință devenită lesne, în timp și prin mult exercițiu, pentru artista Bandi Katalin. Dar acest lucru nu rezidă doar în intuiție sau într-un fler nativ al îmbinărilor și al fuzionărilor ci la bază au stat câțiva ani buni de pregătire. Tărâm foarte complex, designul vestimentar ales de artistă, subordonează celelalte specializări pentru care ar fi putut opta în anii facultății, respectiv imprimărie sau tapiserie. Studiul istoriei artei și în particular a costumului și a ritualurilor specifice acestui segment de viață, al construcției corpului uman și al diferitelor tehnici tradiționale și moderne de concepere efectivă



a țesăturilor, relaționarea mesajului cu piesa vestimentară, sutele de crochiuri, a croi, a conduce foarfeca exact pe linia fibrei, sunt câteva dintre ițele care formează trama pregătirii sale. Abia apoi, odată stăpânite aceste domenii se așază ca un regal, broderia creativității! Și tocmai această solidă temelie îi permite să jongleze, să se joace cu asocierile de texturi, de imprimeuri, de tăieturi, de dantele și câte și mai câte râvnite pânzeturi! Într-un cuvânt, să creeze! Să facă o artă din a îmbrăca și să-și definească stilul care să poată traversa timpii și să rămână la fel de valabile. Artista reușește să întruchipeze-parafranzând- actuale vieți de doamne și domnițe!

Iată câteva minime detalii din procesul atât de laborios al creării stilului Bandi Katalin atât de ușor recognoscibil prin marca impusă de ea.

Revenind în magicul atelier al artistei, nu doar cel concret, aflat str. Bolyai nr. 5, ci mai ales în cel interior, al intenselor combustii imaginative, ni se relevă un univers foarte fațetat. Infinite modele de design, fuzionări de prafuri și onctuoșități ale pastelurilor, de decorațiuni în transparența sticlei și de minuție în tapiserie. Unele sunt doar propuneri care aprofundate ar avea același succes.



Incurajată în primul rând de confirmările privitorilor avizați, dar și dintr-un impuls al sondării altor domenii și al testării propriilor însușiri, a îndrăznit să iasă la rampă cu o suită de pasteluri care aduc cu sine aerul cochet al Franței. Locuri umblate și îndelung iscodite vizual, sunt transpuse pe



hârtie reușind să exprime răspicat coloristic și cu fermitate în linie, atât pulsul străzilor înguste de provincie, cât și respirația albastră a apei. Pastelul, folosit de multe ori în lucrări cu tentă lirică, este pus cu fermitate, devenit mijloc al unui mesaj



simplu, pe ton declarativ, fără edulcorări inutile. De fapt, nici aici nu poate și nici nu-și dorește, să-și disimuleze caracterul foarte tranșant emanând acea siguranță și stăpânire de sine regăsite și în creațiile vestimentare.

Spiritul liber, dorința permanentă de căutare experimentând diferite modalități de expresie, au făcut ca artista să-și extindă aria conceptuală, specific tridimensională în cazul veșmintelor și asupra tapiseriei care în mod tradițional se manifestă plat, bidimensional. Astfel ia naștere așa numita Garderobă a femeii uriașului care închipuie veșminte meticuloase elaborate, pentru cele trei ipostaze generice ale femeii: mireasă, soție și mamă. Tema este strâns legată de corespondentul său palpabil, în broderie, stofă și respectiv catifeaua neagră.

De cele mai multe ori, sursa la care se întoarce conștient sau involuntar și care îi furnizează permanent inspirație, ca o ladă de zestre deschisă, este tradiția. Costume populare, nobiliare sau de curte, ungurești sau românești, secuiești sau săsești, ucrainiene sau de oriunde din estul Europei; toată acea bogăție a accesoriilor, ornamentațiilor



și podoabelor brodate, împistrite, chindisite...de mâinile robotitoare ale veșnicilor anonime, sunt scoase la iveală, sunt repuse în valoare. Le regăsim purtând acum amprenta Bandi Kati, într-un detaliu de cîpcă, de somptuoase jabouri, de diafane mâneci, de pretențioase gulere sau de sofisticate închizători cu șnururi urmând liniile șerpuite atent conduse de creatorul lor sau de elementele vegetale stilizate. Pliuri, falduri, cusături urmând linia unui tors trupeș sau, multiplicat, dând volum unui corp filiform, suturi cu rol pur decorativ, de subliniere a unui tiv sau a unei îmbinări, cusături care construiesc și definesc clar veșmintele...Acul fuge cu rapiditate devorând materialele sau, dimpotrivă, migălește broderii cu iz nostalgic. Acul prinde timpul, prinde clipa și-o redă în formă materială.

Un alt segment al creației sale este cel al broderiei în cheie tradițională, tehnică pe care dorește să o revalorifice, experimentând cu succes. Din nou sursa de inspirație e tradiția: folclorul transilvănean, legendele devenite pretexte ornamentale cu vocație decorativă ambientală. Imaginează lucrări de talie mică- prețioase bijuterii cusute. În mod particular tratează și zona religioasă a acoperământelor cultice, votive.

Redingotele, tunicile cu o tușă de îndulcită feminitate, mantourile chic, hainele albe cu miro de iarnă rusească, taioarele cambrate, toate se prezintă impecabil de fiecare dată, ca intro permanentă defilare pe podium. Colecții bine individualizate în care fiecare își poate regăsi personalitatea. Le leagă firul comun al stilului. Miza la care țintește creatoarea și pe care o atinge cu tenacitate este execuția impecabilă și astfel rezultă marca inconfundabilă a ținutelor concepute. Ca într-un fluid proces de simbioză, trupul fuzionează cu haina pe care și-o însușește genuin aceasta conferindu-i personalitate și mesaj. Acest lucru o detașează tranșant și categoric din noianul ofertelor de gust îndoielnic.

Prin ceea ce crează, artista Bandi Katalin are atitudine,



îndrăznește pertinent și duce la extrem melanjurile texturale, transgresând kitsch-ul în beneficiul artei sale.

Nu haina face pe om?! dar cât de persistentă e prima impresie!

## Aventurile... sufletului

(Continuare din pag. 1)

De fapt, constatăm că adevărata noastră origine se află, în uriașul pântec al mării, așa încât obsesiile poetului pentru originile sale sunt, deocamdată, amânate, iar identificarea lui va trece prin alte vămi până să ajungă în satul său sacru. „Catharsis”, al doilea poem al volumului, este un catharsis mai mult clamat, căci poetul vorbește despre un golf al speranței, un golf imaginat, cum s-ar spune, în care, „călătorul cel singur/ vine mereu dinspre mare .../ Philos și Sophia-/ ca un foșnet se-aude/ pe țărmlul acela cu flăcări vrăjite/ plutind peste calde nisipuri,/ iar mirajul Eladei/ stăruie îndelul/ între țărmluri și mare-/ cu zidurile cetăților milenare/ nuntite cu gândul mirării...”, creând, se pare, o „nostalgie fără leac”, mai ales când poetul ajunge „la un liman/ uitat cu totul de timp”. În această atemporalitate, imaginația poetului descoperă un „peisaj mediteranian”, în care Alexandru aleargă desculț printre pietre, „iar acolo, pe întinderea alburie a țărmlului,/ de fiecare dată, după nechezuri furioase-ale mării,/ găseam fragmente de cupe și amfore/ din care-au băut cândva latinii/ sau, poate, chiar vechii etrusci...” O altă imagine, totuși cu o bine fixată datare, este aceea pe care poetul a scris-o după ce a vizitat Roma, în aprilie 2006. La fel se întâmplă în poemul „Elegie în Agora”, în care poetul este prezent în Atena și cu această ocazie își imaginează cum era Agora odată, când „printre măslini, lămâi și statui/ trec acum filozofii/ însoțiți de discipoli lor...” Sau, altădată, poetul se visează în antică Eladă, „discipol devotat a lui Aristot - / acolo, în Agora,-a prins să vadă/ cum lumea se constituie-ntr-un Tot...”. În „Golful paradisiac”, poetul dezvoltă o filosofie în care este implicat el însuși: „Dar sunt aici, prin golf cutreierând / ca primul om de la începutul lumii,/ pe frunte-mi cade soarele prea blând/ și sufletu-i ferice-n coaja humii...”

Multe dintre țărmlurile pe care le invocă poetul sunt *văzute*, semn că pe baza călătoriilor sale își construiește, din amintire, motive pentru filosofii sale despre viață și lume, iar când vorbește despre „Casa noastră”, întrebuițează o simbolică imediat decriptată: „Aceasta este casa noastră,/ blând luminată de două ferestre/ care ne sunt chiar sufletele/ ce și-au găsit aici de-un timp sălaș.../ Aceasta este casa noastră,/ deasupra sunt grinzile cerului,/ dedesubt se-nvârte osia lumii/ pe care viețile noastre se deapănă - / până la capăt se deapănă...”

Există în această poezie și o erotică, nu prea evidentă,

dar destul de bine pusă în valoare de tonul grav în care este redată; de altfel, chiar și așa-zisul joc – al ideilor – se încarcă de o nuanță gravă, totul la Eugeniu Nistor este poezie serioasă, din care lectorul înțelege că poetul se află sub presiunea întrebărilor existențiale, căci viața lui este și filosofie, chiar la modul acesta la care filosofia nu aduce prea multe clarificări.

În ciclul al doilea de poeme, cu un motto de Sofocle, poetul se dedă la un imaginar din care răzbate precu-para pentru atitudine, dar și pentru trăirea ca aventură a sufletului: „... M-am trezit în acea dimineață/ mai tulburat decât oricând/ și, vreme de mai mulți ani, până acum,/ n-am scris nimic despre această/ stranie aventură a sufletului meu...”

În sfârșit, Anamnesis readeuce poetul în matca propriilor „identificări”, în timp ce pune în evidență „lirismul vechi”, și vorbește despre „locul nașterii mele”, despre „colinele mele natale”, despre care le scrie prietenilor, în cuvinte simple, „întocmai ca despre buna mea mamă!” Revenirea poetului în acest „loc sacru” se încarcă însă de nostalgie, căci totul aici este în paragină, totul îmbătrânește, decade, „Nu mai are lumea nici un colț/ de refugiu și de vindecare - / robinsoni vânduți acestei sorți/ mai visăm o insulă pe mare./ E bolnavă iarba și-n pământ/ se-oglindește lumea din lumină - / destrămarea-asemeni unui vânt/ intră în familie la cină;/ blidele rămân tot mai pustii,/ între umbre frigul se coboară/ ca și cum păduri s-ar ghemui/ locuind o șubredă vioară./ Cari rod adânc în rădăcini,/ codrii în risipă sunt pe ducă,/ evul mediu al acelei vini/ sângele-n amurg nu-l mai usucă.” Sigur, poetul trăiește încă acea speranță a reinvierii, a regenerării, dar în versul său e conștient că, oricât ai fi de optimist, certitudinea te obligă să constați că lucrurile sunt în declin, că nimic nu mai e ca altădată, când, copil fiind, înregistrează această identificare cu locul natal ca pe o componentă inalterabilă a sufletului său.

Dincolo de mesajul său, Eugeniu Nistor aduce în poezie o oarecare eleganță formală. Trebuie consemnat aici, în final, și faptul că Nistor se bucură de o critică foarte bună; cei mai de seamă critici s-au întrecut să-i observe talentul, felul în care satul natal este locul sacru din care-și crește poezia. Este locul unde poetul se simte „ca-ntr-un cuib ceresc” și unde poezia este o aventură a sufletului, după cum înțelegem din poemele sale.

### Cenacul • Cenacul • Cenacul

#### Menuț MAXIMINIAN

Și totuși...

Sunt un om fericit.

Și totuși...

Mi-am licitat iubirea pe scena singurătății.

Sunt un om liniștit. Și totuși...

Am o atracție sadică spre interzis.

Sunt un om melancolic. Și totuși...

Nu știu să spun „Te iubesc”.

Sunt un om credincios. Și totuși...

Cer multe și nu dau nimic.

Sunt un om fidel. Și totuși...

Dacă voi fi părăsit mă voi bucura de suferință.

Sunt un om al generației. Și totuși...

Visul meu este mereu altul.

Sunt un om bun. Și totuși...

Îmi pare atât de rău și atât de bine că îmi pare rău.

Sunt un om dinamic. Și totuși...

Mereu același drum: casă-scenă, scenă-casă.

Sunt un om tare. Și totuși...

Iubesc până la lacrimi.

Sunt un om liber. Și totuși...

Mi-e frică de cărări...

Și totuși...Sunt om...

## Congruența filosofie-comunicare (VII)

de Eugeniu NISTOR

Procesele comunicaționale sunt esențiale pentru toate formele terestre de viață, indiferent pe ce treaptă s-ar afla acestea, fie că sunt situate în lanțul evolutiv, fie că sunt poziționate pe unele paliere „statice” și, așadar, în această ultimă variantă, privede prin *prisma creaționismului*. Astfel, plantele, dacă nu ar comunica între ele prin diverse forme și semnale, nu ar putea atrage insectele, atât de necesare în momentele propice ale înfloririi pentru realizarea polenizării și, deci, a înmulțirii lor. Animalele, dacă nu ar comunica, nu ar putea colabora între ele pentru sesizarea la timp a pericolului și pentru depistarea surselor de hrană, fie că acestea sunt ierburi, frunze, fructe, semințe etc., în cazul ierbivorelor, sau diverse specii inferioare și rămășițe (viermi, moluște, șoareci etc.), în cazul omnivorelor și al carnivorelor (acestea din urmă râvnind și la prăzi mai mari) ș. a. Pe de altă parte, tot la animale, asistăm uneori la adevărate spectacole, atunci când acestea își anunță, prin semnale specifice, intențiile de împerechere, în momentele lor de fertilitate, cum sunt, bunăoară, boncăluluit cerbilor sau dansul și chemările de nuntă ale fazanilor etc.

Cu atât mai mult își vădesc importanța proceselor comunicaționale la ființa umană: fără formele tot mai complexe de comunicare pe care le folosește, nici nu ne putem închipui în ce postură de viețuitoare s-ar afla aceasta astăzi – practic nu s-ar distinge prea mult de ființele mai evaluate din regnul animal.

Să ne gândim numai că omenirea ar pierde, la un moment dat, posibilitatea comunicării realizate prin scris și prin lectură, și vom avea dintr-o dată imaginea dezolantă a unei lumi în care bibliotecile, computerele, tablourile de comandă și toate însemnele scrise ale civilizației ar deveni inutilizabile, iar cunoașterea umană și știința, în general, obținută cu trudă în mii de ani de activități empirice și efort intelectual, s-ar risipi spontan, aruncând lumea din nou în bezna sordidă a grotelor, care constituiau habitatul cel mai

confortabil al strămoșilor noștri îndepărtați, adică în vremea când țipetele și vorbirea guturală constituiau cele mai obișnuite semnale comunicaționale... Sigur, cineva și-ar putea exprima nedumerirea și ne-ar putea face observația, că am ignorat, în expunerea noastră, alte posibilități de comunicare specifice vremurilor aurorale: desenele rupestre de pe pereții peșterilor din Franța, Spania și Africa de Nord – observație la care i-am putea răspunde ușor și fără înconjur: - Da, așa este! Dar și desenele țin de ordinea simbolurilor grafice și, deci, a însemnelor scrise!

Din experiența noastră, consumată în viața reală, știm că putem întâlni mai multe aspecte concrete, din care rezultă tot atâtea variante de gândire și comunicare; dar numai două categorii sunt semnificative, celelalte variante decurgând și nuanțându-se, ca atare, mai mult sau mai puțin, din situațiile de bază. Putem avea, așadar: 1. situația când esența „fructului” unei judecăți este adevărată, dar învelișul lui exterior este împachetat în cuvinte minciinoase, având iz de sofisme, limbaj de lemn etc.; 2. când glazura (coaja exterioară) are un conținut adevărat, dar miezul „fructului” unei judecăți este putred, adică conține o minciună mai mult sau mai puțin grosolană. O a treia categorie situațională ține direct de *postura ideală*: când atât produsul gândirii cât și cel al comunicării sunt în deplin acord cu lucrurile sau fenomenele din sfera realității, fără nici o deformare a acestora, lucru mai greu de atins, dacă nu chiar imposibil!

În viața socială, pentru depistarea soluțiilor unor probleme, indiferent cât de importante sau de rutinare ar fi ele, trebuie să socializăm, să interrelaționăm continuu, adică să ne comunicăm intențiile și ideile, pentru ca acestea să fie bine înțelese și dezbătute, iar participanții să-și confirme părerile. Dar, în cursul acestui proces, cele mai frecvente întrebări pe care ni le punem, atunci când este vorba de o acțiune sau un fenomen pe care dorim neapărat să îl înțelegem, sunt

*de ce?* și *cum?*, de unde putem deduce că informația înseamnă reprezentarea unui fapt sau eveniment, dar nu oricum, ci „într-o formă convențională, destinată să micșoreze sau să înlătore gradul de incertitudine pe care îl avem despre acesta.”<sup>1</sup> Însă procesul acumulării de informații, în cadrul cuplului *sursă-receptor*, presupune existența *mesajului*; iar transferul acestuia se realizează prin intermediul unor *forme simbolice* care pot fi: sunete, imagini, mimică, gesturi etc. Aceasta nu este o descoperire modernă - o constată Aristotel, acum două milenii și jumătate, și o și scrie: „Într-adevăr vorbirea, care e auzită, este temeiul învățării, nu ea însăși, ci accidental; ea se compune din cuvinte, și fiecare cuvânt este un simbol.”<sup>2</sup>

Între limbajul vorbit, ca formă a comunicării directe, și cel scris, ca formă a comunicării indirecte, cel vorbit are avantaje formidabile, el fiind susținut de gesturi, mimică și inflexiunile vocii, adecvate situației, dând și puțința „negocierii”, în timp ce comunicarea scrisă poate fi comparată cu un drum cu un singur sens, ne mai lăsând loc de întoarcere. Maxima latină *Verba volant, scripta manent*, exprimă chiar această țintuire a înscrisului în „relieful” locului aparținător. Iar avantajele comunicării scrise sunt uriașe! Cu toate că înregistrează unele „deficiențe”, între care primează posibilitatea interpretărilor greșite la care nu se mai poate corecta sau negocia nimic, scrisul a rămas din antichitate și până în zilele noastre principala formă de comunicare și teaurizare a valorilor științifice și culturale.

Am încercat să explicăm cum e cu această congruență între filosofie și comunicare, evident una imperfectă; sau cel puțin așa ar trebui să rezulte din aprecierile noastre, pentru că în istoria gândirii de multe ori *s-a comunicat mai mult decât s-a filosofat*; alteleori, poate, a fost invers: *s-a filosofat mai mult decât s-a comunicat*, deoarece Omul s-a aflat mereu sub opresiunea timpului și a intemperțiilor, și reflecțiile lui asupra unor stări de lucruri,

chiar dacă s-au întâmplat să fie, au rămas, uneori, necomunicate sub nici o formă. Însă și tăcerile, dacă sunt filosofice, pot spune mult!...

Acum, la atâtea veacuri de când Omul a ajuns să cugete asupra propriului său destin, să sesizeze singularitatea lui în univers iar, ca „element” însufletit al naturii, să fie socotit drept *parte a naturii care se gândește pe sine, putem spune fără nici o reținere că această stranie ființă nu ar putea fi ceea ce este dacă nu ar gândi și nu ar comunica!*

#### Bibliografie

Eugen Năstășel, Ioana Ursu – *Argumentul sau despre cuvântul bine gândit*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1980, p. 87

Aristotel – *Parva naturalia*, traducere de Șerban Mironescu și Constantin Noica, notă introductivă de Alexandru Boboc, Ed. Științifică, București, 1972, p. 17

**Suntem alături de colegul și prietenul nostru, criticul și istoricul literar**

**Iulian Boldea,**

**membru în Colegiul Onorific al Revistei LitArt, la trecerea în neființă a socrului său.**

**Redacția**

# La o lansare de carte

de Mihai Ardelean

Broșura, devenită (prin continuă adăugare de articole și studii) volum, *ISTORII LOCALE & BAGATELE PROVINCIALE*, apărută la Editura Ardealul, sub egida Fundației Psychonet din Târgu-Mureș, în coordonarea lui **Mihai Ardelean** și **Dorin-Adrian Suci**, a fost lansată cu succes, vineri, 10 februarie 2012, la restaurantul târgumureșean „Europa”, cu participarea îngrijitorilor ei, a autorilor/contributorilor cu articole: **Ioan Suci**, **Moișă**, **Eugeniu Nistor**, **Vasile Dub**, **Cosmin Popa** și **Vasile Șandor**. Au mai participat, de asemenea, la această întrunire amicală: prof. **Mihai Suci**, istoricul **Bardos Zoltan** și jurnalistul **Adrian Armand Giurgea**.

În rândurile care prefațază cartea, dr. Mihai Ardelean explică cu lejeritate motivația și resorturile care au dus la apariția acestei cărți.

„Așadar, în continuare, spicuim din acest modest „...Cuvânt înainte la al cincilea volum dintr-o serie oarecare”. (Redacția)

De ce am numit broșură un volum care depășește acel număr de pagini admis de regulile de bună purtare ale tipografiilor, editorilor, sponsorilor etc?

Nu pentru că ideile și discuțiile despre puțința, cât și neputința noastră, a autorilor, de a spune ceea ce credem că merită spus nu ar depăși dimensiunile unei broșuri, a câtorva pagini și, de ce nu, a unui număr dinainte stabilit de rânduri.

Și totuși, atunci de ce o ditamai broșură?

Pentru că, într-o vreme în care excesul nu mai poate fi cuprins în forme acceptabile, nu am știut să dăm altă formă dorinței noastre omenștii, greu de reprimat, de a transmite altora ceva din noianul de informații dobândite, cu sau fără voie, de-a lungul vieții. Toate acestea în funcție de stilul și afinitățile electiv ale fiecăruia dintre noi.

Odată pusă la punct intenția, ne-am lăsat absorbiți de preferințele și interesele proprii, zăgăzuți fiind totuși de limitele locului (microcomunitățile mureșene din mai largă comunitate a ardelenilor, care, înglobându-i și pe români, a devenit mai mult decât europeană, și anume transnațională) și ale timpului (mileniul I, II și III, bineînțeles, din era creștină pentru creștini și era noastră pentru ceilalți).

Dintre cei care au pornit această lucrare a realizării scopului propus, primul, Ioan Suci și s-a adâncit asupra unui „subiect mereu actual în spațiile multietnice [...], cel al armonizării interetnice” prin „exercițiul cunoașterii reciproce” exercițiu efectuat „de oamenii de cultură, de scriitorii bunoaară, de oamenii de teatru ș.a.m.d.” în articolul *O privire asupra interferenței psiho-culturale a etniilor din arealul mureșean*.

Eugeniu Nistor contribuie la alcătuirea broșurii cu cercetarea *Două variante locale ale baladei Miorița și nuanțele pe care acestea le imprimă „mioritismului”*. Prima variantă a *Mioriței* comentată de autor este o variantă transilvană din sec. XVIII, găsită într-un manuscris al cărui autor a fost „[...] Ioan, fratele mai mare al lui Gheorghe Șincai, căpitan în Regimentul II de graniță de la Năsăud, mort pe Rin, în 1795, la Lörch, în luptele duse de coaliția europeană împotriva francezilor”. Cea de-a doua variantă intitulată de fapt *Colo, colo după deal* a fost, „culeasă de la Ludovica Feier din Hodac, de 67 de ani”, „în 2007”. Autorul realizează o analiză comparativă a celor două variante autohtone transilvane cu *Miorița* pusă în circulație de Vasile Alecsandri și cu alte variante din arealul românesc

și cel maghiar.

În final, autorul concludă: „Este evidentă superioritatea primei variante autohtone a *Mioriței*, analizate aici, care, deși conservă în expunere o limbă greoaie, bolovănoasă, este mai aproape ca și conținut de arhetipul Alecsandri, ceea ce ne face să credem că destinul acestui manuscris (și, implicit, textul variantei ardelenești a *Mioriței*), caligrafiat cu atâta grijă acum mai bine de două veacuri, de către căpitanul Ioan Șincai, nu poate fi decât unul fast și cu mari semnificații în cultura românească”.

Dub Vasile, în esul său *O poveste de dragoste transilvăneană* folosește cu îndemănare și dezinvoltură secvențe din viața unor personaje reale aflate sub tăvălugul istoriei, alăturându-le unui carusel al ideilor umanitariste puse în mișcare de noțiuni matematice. Un joc al inteligenței și al faptelor fără echivoc pentru Transilvania etniilor noastre.

„Și un ceva, numit Transilvania. O mulțime vagă, ar zice Aliaskerzadeh. O mulțime fuzzy, în termeni matematici. O mulțime fuzzy se poate descrie prin clase de apartenență: câtă Elveție, cât ev mediu, câți bilingvi, câți afoși, câtă poezie pe cap de locuitor, cât Tibet, cât umor, câtă câmpie, cât munte, câtă Sahară.

O descriere nuanțată.

Au fost necesari mai bine de 200 de ani, ca pe aceste meleaguri să se nchege o societate multipolară, nu idilică, deloc perfectă, plină de antagonisme economice, naționale, sociale, măcinată de crize, revoluții, războaie, răscoale”.

Mihai Ardelean, în lucrarea sa *Triumful unui gând neterminat*, aici și acum, ne demonstrează că nu s-a eliberat de obsesiile sale în legătură cu Securitatea, obsesii prezente și în volumele anterioare, coordonate împreună cu Dorin Suci. De data aceasta, tema aleasă cuprinde „câteva decupaje biografice strânse de Securitate în dosarul Miskolczy Dezideriu (Dezső) de la C.N.S.A.S., care „constituie, în afara posibilităților interpretării, și o validare a unor întâmplări din viața unui savant originar dintr-o țară prietenă, aflat în misiune într-o țară vecină”. Fundalul istoric al reconstituirilor, pe baza documentelor de arhivă, este dat de evenimentele petrecute cu ocazia mutării Facultății de Medicină maghiare de la Cluj la Târgu-Mureș și funcționării acesteia în noul oraș de reședință, în condițiile instalării și dominației regimului comunist în România. În lucrare îl regăsim pe „profesorul consacrat, neurologul pasionat de cercetare, academicianul recunoscut dincolo de politica momentului [...] Miskolczy Dezső”. Și nu numai. „El este personajul în jurul căruia se învârt numele îndosariate ale colegilor, prietenilor, informatorilor, membrilor familiei, o mică lume provincială, prinsă în plasa informativă a Securității”.

Fără să dovedească vreo opțiune pentru vreuna din religiile lumii, Dorin Suci ne avertizează că „nimic nu e mai josnic decât să te joci cu sufletul omului credincios” în articolul său *O prerogativă asumată a bisericii greco-catolice: românismul din Ardeal*.

După o scurtă și originală istorie a creștinismului de la începuturi până la Marea Schismă, autorul se repliază asupra unei Transilvanii multiconfesionale, invitându-ne să urmărim destinul Bisericii Unite cu Roma, din perioada primelor încercări în ținutul Sătmăruului până la anul 1700 și în continuare în secolul Luminilor, când o regăsim la originile Școlii

Ardelene, ca mai târziu, după impasul desființării din 1948 și al timpului petrecut în clandestinitate, să-i fim alături din primele zile ale schimbărilor din decembrie 1989, când s-a abrogat Decretul 358/1948. În doar câteva pagini regăsim pătimirile Uniatismului românesc, uniatic care nu a făcut altceva decât a construit o punte între ortodoxie și catolicism, în numele unei culturi europene creștine. Și cu acestea am ajuns acasă, la Ungheni, acolo, unde în 1940 s-a pus o graniță contrafăcută, și unde „în anul 1997 Parohia Ortodoxă [...] a început lucrările de construcție a unei noi biserici, în jurul celei vechi greco-catolice”, iar „la data de 8 mai 2008, comunitatea ortodoxă a demarat demolarea acestui lăcaș de cult, fără nici o autorizație legală în acest sens”.

În încercarea de a înțelege gândirea euristică a intelectualilor târgumureșeni în mijlocul cărora se află, psihologul doctorand Cosmin Popa a fost surprins de rezultatele finale ale acestui tip de gândire concretizată în conduitele intra și intergrupale ale truditorelor minții, în diferitele ocazii la care a asistat sau i s-au relatat cu lux de amănunte. Mai cu seamă, atunci când a trecut la analiza mijloacelor folosite de unii specialiști pentru a ajunge, în final, la un anumit scop. Ca de exemplu, acela al elaborării opusculului și articolelor științifice sau al parcurgerii unui  *cursus honorum*  adaptat la zilele noastre. Poate de aceea lucrarea oferită nouă se intitulează:  *Profilul dimensional de personalitate al intelectualului târgumureșean, cu preocupări umaniste* . Iar pentru că este posibil să nu mai aibă încredere totală în cuvintele tocite de atâta știință târgumureșeană, ca să se facă înțeles, domnia sa a introdus în textul lucrării grafice (histograme) și o formă feliată numită *pie*, pe românește *plăcintă*, într-un limbaj colocvial drag psihologilor aplicanți ai studiilor statistice. Modul de interpretare a unei astfel de plăcinte îl rezervă doar revistelor cu adevărat științifice, în rest nu mai este loc decât pentru connaisseurs.

Vasile Sandor, prin exhaustivitatea studiului său de caz al firmei „Székely și Réti”, ne copleșește, redând *la rece* nu numai istoria economică a unei întreprinderi, ci și a unor existențe omenștii care au depins, desigur, de profitul realizat din producția și vânzarea mobilei, dar mult mai mult au fost nevoiți să se supună puterii politice cu drept de viață și moarte asupra lor. Articolul său, de dimensiunile unui capitol de tratat, se intitulează  *Economia orașului Tg.-Mureș în timpul administrației horthyste – 30 august 1940-23 august 1944* . Un articol privilegiat nu numai prin conținut, dar mai cu seamă prin faptul că este o parte dintr-un studiu mai vast apărut în diferite alte publicații. Prin fragmentare, mesajul transmis de articolul-capitol va deveni mai puternic, iar mai multele tiraje de buzunar ale tipăriturilor, în care se regăsește studiul, îi vor facilita întâlnirea cu potențialii cititori.

Încercarea de a alcătui acest volum dusă la bun sfârșit nu va leza, sperăm, pe nimeni și nu va interveni în niciun fel asupra unor curente locale ale culturii postmoderne, cu care nu are aproape nimic în comun, afară de folosirea ambivalențelor în exprimarea unor idei învechite și a autoironiei ca un refugiu în fața prolixității. Orice asemănare cu istoriile la care se referă articolele din volum este întâmplătoare și aparține celor care au avut vreun rol la locul și timpul potrivit de autorii evenimentelor menționate.

Editura RAFET și Asociația „Renașterea Râmniciană” organizează

**FESTIVALUL-CONCURS INTERNAȚIONAL DE CREAȚIE LITERARĂ „TITEL CONSTANTINESCU”**

CONCURS DE VOLUME

Festivalul internațional de Creație Literară “TITEL CONSTANTINESCU”, ediția a V-a, își propune sprijinirea creatorilor literari din România și din diaspora. Concursul de literatură cuprinde mai multe genuri literare, la care concurenții pot lua parte (poezie, proză scurtă, eseu, teatru, critic, traducere).

Etapele desfășurării concursului sunt următoarele:

- primirea lucrărilor: 15 ianuarie – 01.07.2012
- jurizarea și stabilirea câștigătorilor: 01.07 – 01.08.2012
- premiarea și gala laureaților: 18 AUGUST 2012, în cadrul „Zilelor Râmnicului”

Creatorii literari pot participa la concurs la unul sau la mai multe genuri literare, cu un singur volum care să nu depășească 120 pagini scrise pe computer, cu litera de 12, format A5. Nu sunt acceptate volumele publicate.

Acestea se primesc la sediul Editurii RAFET din Râmnicu Sărat, str. Grădiștea, nr. 5, jud. Buzău, cod poștal 125300, pe CD, ori pe adresa de e-mail: editurarafet@yahoo.com.

Volumele trimise pentru concurs nu se returnează, după terminarea festivalului.

Lucrările celor nominalizați la premii vor fi antologate într-un volum.

Constantin Marafet

# Cine este omul de zăpadă?

de Mediana STAN

Azi a căzut o ninsoare auzit-o pe mama strigând:

proaspătă și bogată, de februarie. Am -Ba eu sunt Omul de Zăpadă! Întârziase, ieșit în curte cu tata, să facem un om ca să se îmbrace mai călduros, și într-dezvăd ea semăna cel mai mult cu Omul de Zăpadă, pentru că burta ei, în care și țiam că stătea fratele meu, arăta ca un bulgăre mare.

Am ridicat un pește altul. Deasupra Omul de Zăpadă s-a înroșit de mânie: în care am scormonit cu degetele niște -Gata cu cearta că m-ați asurzit! Eu sunt plete cărlionțate. Tata i-a sculptat umeri Omul de Zăpadă și nimeni altul! și brațe, i-a modelat chipul și un clop Tata a ridicat brațele către noi într-un ascuțit pește plete. Eu i-am fixat ochii de gest prin care arăta că se dă bătut și i-a cărbune, nasul de morcov, pentru că stă și ne-am așezat să mâncăm. Deodată, auzim strigăte din grădină. Ne uităm pe în frig, iar hainele de pe el le-am încheiat tot cu cărbuni rotunzi. Apoi tata a adus fereastră și îl vedem pe Omul de Zăpadă așa cum au toți oamenii de zăpadă, dar clătinându-se și țopăind puțin. mie îmi plăcea foarte mult să mătur, așa -Ce are? a întrebat mama, uimită. că am strigat: -Mă duc să văd, a zis tata.

-Dă-mi mie mătura! Eu sunt Omul de A ieșit, apoi s-a întors scuturându-se de Zăpadă! zăpadă:

Tata a ripostat: -Îl împung colții zambilelor și îl gădilă... -Oi fi având tu nas roșu, dar... eu sunt de zăpadă!

Am ridicat un pește altul. Deasupra Omul de Zăpadă s-a înroșit de mânie: Bunicul, care curățase trotuarul din fața casei și trecea chiar atunci prin curte, a intervenit:

-Uite, eu am plete albe și haina plină de chiciură. Așa că eu sunt Omul de Zăpadă! Am rămas tăcuți, privind la bunicul... la Omul de Zăpadă... când deodată am

trece pe stradă!

Peste noapte a nins din nou. Tata și bunicul s-au trezit în zori ca să dea zăpada dar au văzut cu uimire că treaba era deja făcută. Omul de Zăpadă mătura de zor rostogolindu-se de colo colo pe bulgărele de la bază.

-Vezi! a zis tata, uite că poate să meargă și ne-a făcut să-l cărăm până pe verandă! -Da, trebuia să se răfșeze puțin! a zămbit bunicul.

Vecinul din dreapta și vecinul din stânga s-au mirat și ei privind peste gard: -Dar vrednic om de zăpadă aveți! Nu-l trimiteți și la noi să curețe trotuarul?

-Nu pot, a zis tata, dacă ar curăța toată strada ar lipsi prea mult, iar băiețelul meu nu se desparte de el. Totuși l-a trimis la o casă unde stăteau doi bătrâni. Până a venit primăvara, Omul de Zăpadă a curățat curtea și trotuarul din fața casei și de câte ori mătura din mătură se rupea o nua iar Omul de Zăpadă se topea puțin, iar când ultima nua s-a desprins, Omul de Zăpadă s-a topit de tot. Nu am apucat să-i simțim lipsa, că a și venit pe lume fratele meu, rotund și alb, îmbrăcat în hăinuțe albe. Și oricâte jucării i se aduc nu îl distrează nimic mai mult decât becul portocaliu de la intrare și mătura nouă din nuaie.

-Hm, trebuie să-l îndreptăm, a zis mama, dar Omul de Zăpadă a protestat:

-Lăsați-mă așa, că văd mai bine cine

MEMORIA TIPARULUI - Mărturii ale presei mureșene de altădată

# Primul cotidian bilingv la Târgu-Mureș

de Angela Măgherușan Precup (angelaprecup@yahoo.com)

Bilingvismul în formă scrisă apare în presa mureșeană la începutul anilor '20, ca o consecință firească a actului politic de la 1 Decembrie 1918 care a creat cadrul necesar românizării treptate a Târgu-Mureșului, impunând necesitatea adaptării comunicării de presă la cele două categorii principale de public cititor, român și maghiar.

Dacă publicațiile oficiale bilingve precum *Murăș-Turda* (1919-1949)<sup>1</sup> sau *Orașul* (1923-1940)<sup>2</sup> exprimau la nivel formal noul cadru al comunicării interetnice, ziarele bilingve din sfera comercială precum *Gazeta cinematografului* - *Mozi Futár* (1925), *Gazeta Frizerilor și Barbierilor din Tg.-Mureș* - *Târgu Mureși Borbélyok és Fodrászok Lapja* (1925-1926) și *Journal de Mariage* (1933) ilustrează la nivel pragmatic acest proces întrucât, dincolo de dominantă naționalistă a discursului mediatic al perioadei, viața cotidiană și interacțiunea etniilor din oraș era modulată în primul rând de aspectele vieții cotidiene și abia apoi de cele politice.

În acest context apare în ianuarie 1933 primul cotidian informativ bilingv din istoria Târgu-Mureșului:

Morariu și a girantului responsabil A. Doboly, se recomanda drept „organul cel mai bine informat al orașului Tg.-Mureș și jur”. Ziarul (apărut din păcate în doar șase numere<sup>3</sup>) este cu atât mai important cu cât publicația aparținea categoriei gazetelor independente, slab reprezentată în perioada interbelică la Târgu-Mureș. Din punctul de vedere al conținutului, *Mureșul - A Maros* propunea un format variat, cuprinzând în principal știri naționale și locale, publicitate, informații și anunțuri de interes public ale administrației locale.

Deși situată pe o poziție critică la adresa administrației orașului, publicația pornea la drum enunțând principiul generos al înlăturării barierelor în comunicarea interetnică: „În ultimul număr al ziarului *Erdélyi Déli Hirlap* am anunțat On. cetitori despre sistarea aceluia și apariția noului ziar local sub denumirea de *Mureșul*. Această hotărâre a noastră n-a fost luată din inițiativă, ci a isvorât din necesitatea de a avea marele public și un ziar românesc în localitate. [...] Nu se poate tolera pe mai departe ca publicul românesc - care e numeros acum în Tg.-

Mureș deși reprezentăm mai multe naționalități și confesiuni, avem totuși numai un singur interes vital comun, urmărind un singur scop comun, scopul iubirii de oameni, a bune înțelegeri și păcii între noi, scopul suprem al liniștii absolute.”<sup>4</sup>

Cuvântul introductiv în limba maghiară oferă chiar mai multe informații despre rostul acestei prime gazete bilingve din spațiul mureșean. Din argumentația primului număr al ediției maghiare, diferită din punctul de vedere al conținutului față de cuvântul introductiv al ediției române, rezultă că *Mureșul - A Maros* se dorea o voce românească a comunității maghiare, în spiritul apropierii și comunicării interetnice:

„Am realizat ceva ce până acum nu a existat! Dăm în mâna cititorului un ziar bilingv, astfel am demonstrat scopul nostru altmăsur și nobil: ca spiritual să aducem la un număr comun populația maghiară, română, evreiască, și în loc de a împrăști semința urii, am însământat în suflete înțelegerea. Omul inteligent nu recunoaște discriminarea între națiuni. Unii oameni pot fi răi, dar păcatul unor oameni nu este al neamului lor, al naționalității ci al individului. Nu este permis să condamnăm mulțimea pentru un individ, în schimb poporul care vorbește în diferite limbi, dar trăiește în aceeași țară trebuie să caute prietenia, înțelegerea, pacea. Presa este cea chemată pentru realizarea scopului, scrierea onestă și obiectivă, care arată bunăvoință, este necesară indiferent de limba în care este scrisă. Când *Mureșul* pornește pe drumul său de perspectivă, nu dorește decât binele pentru maghiarii care trăiesc în soarta minorității, pentru că va avea o voce curajoasă, va fi un purtător de cuvânt onest al intereselor comune ale oamenilor, și tocmai pentru că două pagini sunt scrise în limba statului, va avea greutate și putere în locurile unde

sunt oameni preocupați de soarta minorității. Anticipăm: nu suntem renegați. Suntem muncitori obiectivi și judicioși ai condeiului, independenți, care nu sunt călăuziți de alte interese decât apărarea, înformarea și ajutorarea populației orașului și ale împrejurimilor. Nu promitem, dar declarăm că dorim binele, pentru fiecare om cinstit, numai bine, fie de orice naționalitate și cerem de la cititorii noștri să ne ajute în munca noastră altruistă și să sprijine jurnalul nostru, care a provenit din izvorul dragostei față de semenii, să-l ajute să intre în oceanul infinit a dragostei cititorului.”<sup>5</sup>

Atât cuvântul introductiv cât și restul articolelor ilustrează conținutul similar dar nu identic al celor două ediții, română și maghiară, ale ziarului bilingv. În timp ce articolele de fond și știrile principale ale primei pagini tratează subiecte identice (dar adesea prin texte diferite), știrile, anunțurile, mica și marea publicitate diferă de regulă, ilustrând faptul că demersul jurnalistic bilingv nu era întreprins de o echipă comună, capabilă să susțină redactarea ziarului în ambele limbi, ci de echipe separate, care aveau cel mult câțiva redactori comuni. Surprinzător, ultimele două numere ale cotidianului apar doar în limba română. Iar conținutul acestora nu oferă nici o informație referitoare la intenția redacției de a sista apariția ziarului sau la motivele care ar fi impus o asemenea măsură. Ba mai mult, într-un ultim editorial intitulat *Administrația comunitii* (dintre cele două cuprinse în fiecare număr pe prima pagină), ediția română publică rânduri elogioase la adresa „părintelui acestui municipiu”, *Bernády György*, deplângând starea deplorabilă a Târgu-Mureșului după cel de al doilea mandat de primar al acestuia (1926-1929) și încheind articolul cu mențiunea „Va urma”, așa încât sistarea apariției ziarului pare



să fi fost o surpriză pentru redacție însăși.

Primul proiect jurnalistic bilingv din Târgu-Mureș rămâne însă, în ciuda vieții sale scurte, un demers cu valoare simbolică pentru comunicarea mediatică din spațiul mureșean, definit dintotdeauna prin multiculturalitate și bilingvism. Astfel, la sfârșitul perioadei interbelice, datorită acestui proiect dar și bilingvismului care a caracterizat presa locală în ambele limbi, publicistica mureșeană întâmpina perioada întunecată ce avea să urmeze în timpul regimului comunist cu o moștenire valoroasă din punctul de vedere al comunicării bilingve, înregistrând rezultate notabile, reflectate în formule pe care le regăsim peste timp și în tiparele actuale de comunicare.

1. Acest buletin oficial județean a apărut după *Unire* ca o continuare a publicației oficiale maghiare *Maros-Torda Vármegyei hivatalos lap (Jurnalul oficial al județului Mureș-Turda)* editată în perioada anterioară.

2. *Orașul*, publicație oficială lansată în februarie 1923 într-un format bilingv și cu o apariție bilunară, a avut un impact major asupra perioadei datorită primarului reformator *Emil Dandea* care era și redactorul responsabil al ziarului.

3. Din cauza unei erori de numerotare, numărul 3 din 30 decembrie 1933 al ziarului este urmat atât în ediția română cât și în cea maghiară de numărul 5 din 31 decembrie 1933. Astfel, în realitate, numărul total al aparițiilor a fost de 6 și nu 7 cum se arată în caseta cu numerotarea aparițiilor ziarului.

4. Cuvânt de deschidere, în *Mureșul - A Maros*, Târgu-Mureș, anul I, nr. 1, 28 decembrie 1933, p. 1.

5. *Elindul*, în *Mureșul - A Maros*, Târgu-Mureș, anul I, nr. 1, 28 decembrie 1933, p. 1.



*Mureșul - A Maros* (fără legătură cu publicația țărănistă locală *Mureșul* dintre anii 1922-1927 și 1936-1938), lansat ca urmare a sistării apariției ziarului *Erdélyi Déli Hirlap (Jurnalul Ardelean de Amiază)*. Acest prim ziar informativ bilingv, tipărit în două ediții, română și maghiară, aflat sub conducerea directorului E.

*Mureș și jur* - să nu aibă cunoștință despre cele ce se petrec la noi, și să fie informat ulterior și greșit asupra întâmplărilor și chestiunilor cari îl interesează. [...] Am hotărât să tipărim ziarul atât în românește cât și pe limba maghiară, pentru ca el să fie pe înțelesul tuturor. Aceasta mai ales că noi aici în județul

SEMNAL • SEMNAL • SEMNAL • SEMNAL • SEMNAL • SEMNAL • SEMNAL • SEMNAL • SEMNAL • SEMNAL • SEMNAL • SEMNAL • SEMNAL

## Istorie și mit în conștiința românească

Autor: Lucian BOIA

Editura HUMANITAS

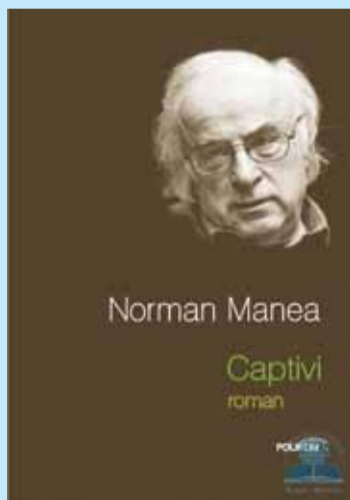


„Istoria a fost întotdeauna și un instrument de putere. Cine stăpânește trecutul are șanse mari de a stăpâni și prezentul. După 1989, condiționarea opiniei publice prin istorie s-a dovedit a fi o constantă a strategiei Puterii, un mijloc cu atât mai abil, cu cât pentru cei mai mulți este insesizabil. Societatea civilă trebuie să învețe să se apere de «intoxicarea» prin istorie. Educația civică presupune nu numai tradiționala valorizare de tip eroic a faptelor istoriei naționale, ale cărei virtuți identitare nu le contestăm; ea presupune și asumarea critică și responsabilă a propriului trecut, ca și deprinderea «decodării» mesajului istoric, care, ca orice mesaj, urmărește «ceva».” (Lucian BOIA)

## Captivi

Autor: Norman MANEA

Editura POLIROM



Romanul, cenzurat la prima sa apariție, e un elogiu absolut al invinsului. Într-un mod criptic, sunt evocate orori, suferințe, crize, o lume nefericită, eșuată, tragică. Departe de ispitele evaziunii, romanul dezvoltă o întregă incursiune psihologică într-un cadru social bine determinat - România anilor '50. Povestea este inovatoare ca metodă, structurată în trei părți - „Ea”, „Tu”, „Eu” -, fiecare scrisă în alt stil, dar pornind de la o sursă comună. Personajele, în amintirea cărora trauma războiului este încă proaspătă, dar care sunt sensibile și la micile plăceri ale vieții, sunt prizoniere într-o societate dominată de etica comunistă a muncii și disciplinei, de demagogie și suspiciune, în care supravegherea și arestările distrug zilnic nenumărate vieți.

...

„Un scriitor superb, care ne oferă o mărturie extraordinară despre viața intensă și dramatică din timpul uneia dintre cele mai groțesti și feroce dictaturi. Norman Manea scrie fără amărăciune sau resentimente, cu o incredibilă libertate a spiritului, cu fantezie și chiar cu umor.”

(Mario Vargas Llosa)

# LitArt

Publicație lunară de cultură.  
Apare la Târgu-Mureș sub egida  
onorifică a Asociației Scriitorilor.  
ISSN: 2067 - 5240

Tipărit la S. C. Udvarhelyi Hirado SRL  
Odorheiu Secuiesc.  
Tiraj: 1500 de exemplare

EDITOR: PFA GIURGEA ADRIAN ARMAND

Parteneri editoriali: Societatea Scriitorilor, Editorilor și Tipografilor Mureșeni; Editura "MUREȘ" și [www.cultura.inmures.ro](http://www.cultura.inmures.ro)

Colegiul onorific: Cornel MORARU, Al. CISTELECAN, Iulian BOLDEA, Eugeniu NISTOR, Zeno GHIȚULESCU

Redactor-șef: Adrian A. GIURGEA

Redactori-colaboratori: Cora FODOR, Dumitru-Mircea BUDA, Mediana STAN, Mihai SUCIU, Laurențiu BLAGA, I. SUCIU MOIȘA, Angela MĂGHERUȘAN-PRECU, Ovidiu I. POP, Rudy MOCA, Ioan GĂBUDEAN

Adresa de corespondență: Târgu-Mureș, str. George Enescu nr. 2. E-mail: [redactia@litart.ro](mailto:redactia@litart.ro)Conținutul editorial al revistei poate fi găsit și pe internet la adresa [www.litart.ro](http://www.litart.ro)

Editorii nu își asumă responsabilitatea opiniilor exprimate de autori în materialele publicate.